

PHEGEA

driemaandelijks tijdschrift van de

VLAAMSE VERENIGING VOOR ENTOMOLOGIE

Afgiftekantoor 2600 Berchem 1

ISSN 0771-5277

Redaktie : Dr. J.-P. Borie (Compiègne, France), F. Coenen (Brussel), T. Garrevoet (Antwerpen), B. Goater (Chandlers Ford, England), Dr. K. Maes (Gent), Dr. K. Martens (Brussel), A. Olivier (Antwerpen), H. van Oorschot (Amsterdam), D. van der Poorten (Antwerpen), W.O. De Prins (Antwerpen).

Redaktie-adres : W.O. De Prins, Diksmuidelaan 176, B-2600 Antwerpen (Belgium).

Uitgegeven met de steun van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Dienst Onderwijs

Jaargang 22, nummer 2

1 juni 1994

Trekvlinders in 1993, tiende jaarverslag (Lepidoptera)

Eddy Vermandel & Bart Vanholder

Résumé. Lépidoptères migrateurs en 1993 (dixième rapport) (Lepidoptera)
Rapport sur les migrants observés en Belgique en 1993. Un sommaire en langue française et anglaise a été ajouté en fin d'article.

Abstract. Migrating Lepidoptera in 1993, tenth annual report (Lepidoptera)
Report on migrants observed in Belgium in 1993. An abridged version in English and French is added at the end of the paper.

Key words : Migrating Lepidoptera - annual report - Belgium.

Vermandel, E.: Poorterslaan 118, NL-4561 ZN Hulst.

Vanholder, B.: Droeskouter 33, B-9450 Haaltert.

Inleiding

Het aantal medewerkers dat bruikbare informatie aan het Belgisch trekvlinderonderzoek leverde was aanzienlijker lager dan in voorafgaande jaren. In totaal leverden 85 vaste medewerkers lijsten in met de gegevens van 106 verschillende personen. Hieronder bevonden zich 44 mensen die tevens nachtvlinders observeren. Vele (35) trouwe medewerkers schreven dat ze geen informatie hadden (hopelijk blijft dit enkel zo voor 1993!). Het trekvlinderjaar 1993 was dan ook erg pover. Toch dienden zich nog 12 nieuwelingen aan. In de voorjaarsnieuwsbrief (12 p.) werden wederom sprokkels uit vele brieven

vermeld. Verder was er een artikel over trekvlinders op de Canarische Eilanden. De najaarsnieuwsbrief bevatte een artikel over *Hyles livornica* (Esper, 1780). Verder uiteraard in beide nieuwsbrieven veel interne info. Het sectie-bestuur vergaderde op 2 april in Hulst. De entomobrochure stond hierin centraal. Verder werd besloten om de heer Bart Vanholder aan te wijzen als nieuwe coördinator. Bart is deskundig, enthousiast, jong en... geen halve, maar een hele Belg. Dat betekent dat ik - na tien mooie jaren - van U afscheid neem. Op de achtergrond blijf ik aktief als sectie-bestuurslid. Uw gegevens worden voortaan dus verwacht bij :

Bart Vanholder, Droleskouter 33, B-9450 Haaltert, tel. 053 -83.60.43.

De heer Marcel Gillard blijft voor de franstaligen op post. Hij vertaalde wederom het jaarverslag en de nieuwsbrieven en voegde daar informatie voor de franstalige medewerkers aan toe. In 1993 verwelkomden we de eerste Noordfranse medewerkers en kwamen ook enkele gegevens uit het Groothertogdom-Luxemburg. Zeeuws-Vlaamse waarnemingen zijn ook dit jaar weer in het verslag verwerkt. Nieuw in het verslag is tevens weergave van het aantal waarnemingen van een soort per provincie (na de afkorting van de provincienaam tussen haakjes vermeld).

Medewerkers aan het verslag 1993

E. Van Aelst, A. Artoisenet, G. De Bakker, J. De Bakker, H. Bastiaens, R. Beernaert, H. Van Besauw, E. Bogaert, A. De Boer, W. Vandenbrande, C. De Caluwé, J. Chapelle, P. Cluck, F. Declercq, J. Delmotte, G. Depoorter, C. Develder, A. Devreese, B. Devreese, F. Van Dinter, M. Dubucq, L. Dufraing, E. Dufraing, D. Dumont, P. Durinck, S. Dupont, M. Faquaet, T. Garrevoet, J. Gauthier, Gilbert Glabeke, Gerrit Glabeke, Gertjan Glabeke, M. Gillard, N. Gouget, G. Hooft, G. Hoorebeke, Fam. K. Janssens, F. Jonckheere, O. van der Kerckhove, H. Kinders, K. Klipper, J. Van Laar, M. Lambert, M. Legros, M. Lejeune, A. Leman, A. Leporcq, P. Lighezzolo, R. Litt, N. Lorge, K. Lock, W. Vande Maele, B. Maes, R. Mahu, H. Marechal, L. Merveille, J. Michiels, B. Misonne, F. Moelans, R. Van Moerkerke, M. Van Moerkerke, M. Van Opstaele, R. Nyst, P. Perot, J. Petit, R. Pletinck, J. Pauwels, G. Prang, G. De Prins, P. van de Putte, J. Putzeys-Dupont, J. Renneson, A. Riems, J. Rijnders, J. Sas, A. Soete, E. Stassart, R. De Spiegelare, D. Sierens, T. Sierens, W. Slosse, R. Spronck, S. Smets, S. Spruytte, E. Stassart, D. Stroobants, F. Sueur, E. Taelman, G. Thone, W. Troukens, A. De Turck, Bart Vanholder, Bert Van Holder, F. Verloove, P. Verloove, H. Vermersch, J. Vervaecke, E. Vermandel, P. Virlet, T. De Witte, L. Wielant, A. van de Wiele, G. Wieme, R. Wouters, W. Wouters.

Klimatologisch overzicht van 1993

Bij het nader bekijken van onderstaande grafieken kan men een aantal punten naar voren brengen die tijdens het trekvlinderjaar 1993 een vooraanstaande rol hebben gespeeld.

1. De winter 1992-1993 was vrij normaal. Alleen rond de jaarswisseling trad er gematigde nachtvorst op. Te Ukkel daalde het kwik slechts een paar dagen onder de -5°C. Van een Siberische winter was er helemaal geen sprake.

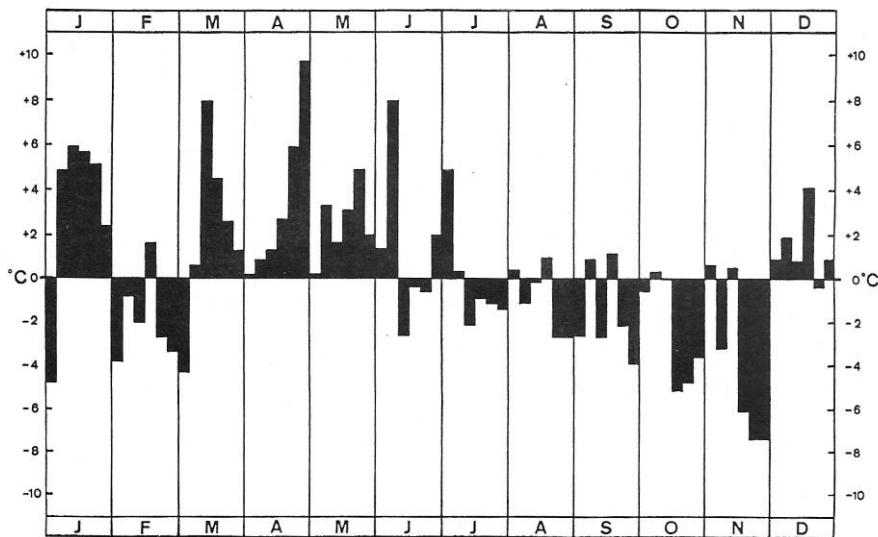
De koudste temperatuur gemeten te Ukkel bedroeg slechts -8,4°C. Dit alles heeft als onmiddellijk gevolg gehad dat overwintering van sommige trekvlinders, die niet te gevoelig zijn aan nachtvorst, mogelijk werd.

2. De lentemaanden daarentegen waren enorm zacht of zelfs warm. We hadden te maken met één van de zachtste lentes van de eeuw. Reeds midden maart (de droogste van de eeuw) waren de temperaturen zeer hoog. Eind april werd het bijna tropisch met de eerste zomerdagen (temperatuur boven de 25°C), wat totaal uitzonderlijk is voor deze tijd van het jaar. Met uitzondering van het uiterste begin was de meimaand vrij warm. Samengevat kunnen we besluiten dat de lentemaanden zeer positief waren voor migratie.

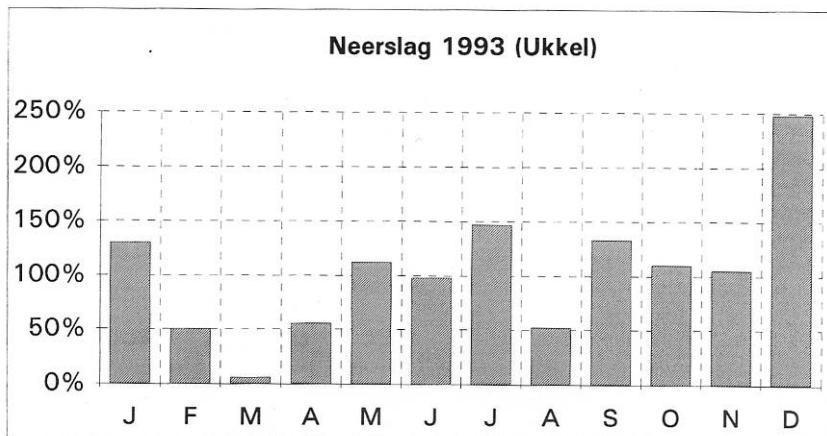
3. De meteorologische zomer begon met een korte, warme periode. Migratie! Nadien was de maand vrij normaal wat de temperaturen en de neerslag betrof. Eind juni, begin juli was er een tweede periode met vrij hoge temperaturen. Op dat moment kon men moeilijk raden dat dit de laatste mooie periode zou worden van 1993. Inderdaad, op 10 juli was de zomer "bijna" voorbij. Na die datum kon men nauwelijks een handvol zomerdagen tellen. Daarenboven was juli enorm nat. Erbarmelijk weer voor nieuwe migraties, maar ook slecht weer voor de voortplanting van onze migranten. De felle regen heeft hoogst waarschijnlijk een enorm negatieve invloed gehad op het uitkomen van eieren of de ontwikkeling van jonge rupsjes, die niet goed bestand zijn tegen lange, vochtige periodes. Augustus was iets te koud, zonder periodes met echt zomerweer, maar daarentegen toch vrij droog.

4. De drie herfstmaanden waren systematisch veel te koud en ook de neerslag was te overvloedig. Totaal ongunstig voor late migratie, totaal ongunstig voor de ontwikkeling van een hier geboren generatie.

Uit dit alles kan men gemakkelijk afleiden dat het trekvlinderjaar er moeilijk rooskleurig uit zal zien.

Figuur 1 : Afwijking van de gemiddelde maximale temperaturen per pentade te Ukkel in 1993 t.o.v. het normale. Normale afwijking = 0°C.

Figuur 2 : Neerslag per maand in 1993. Normale hoeveelheid = 100%.

Trekvlinders

1. *Colias hyale* (Linnaeus, 1758)

Na een goed migratiejaar in 1992 werd de soort dit jaar alleen aangetroffen te Hour (prov. Nam.). Op 14, 16 en 17 augustus werd de soort telkens in twee exemplaren gezien door L. en E. Dufraing op een lutzerneveld (det. D. van der Poorten).

Jaartotaal : 6.

2. *Colias crocea* (Fourcroy, 1785)

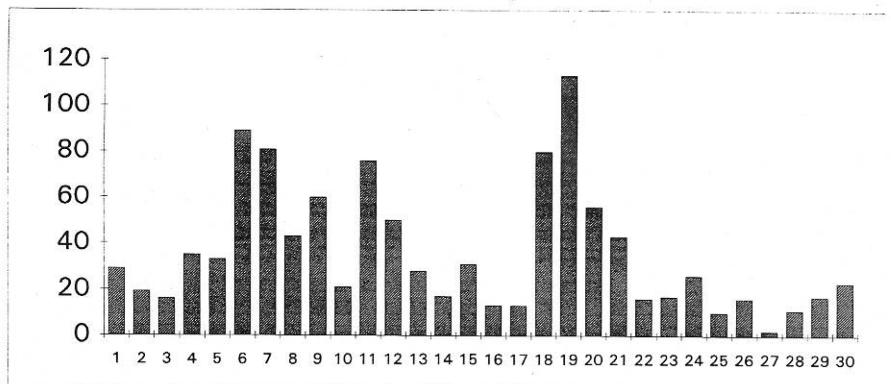
Wederom slechts twee meldingen van de oranje lutzernevvlinder. Op 23 mei nam F. Verlooove een mannetje waar te Hornu-Wasmes (prov. Hen.) en op 21 augustus zagen T.& D. Sierens een vrouwtje te Vaucelles (prov. Nam.)

3. *Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758)

Op 8 maart werd door R. Beernaert (NWG De Gavers) de eerste vlinder gezien te Wingene (prov. W.Vl.). Verspreid over de rest van de maand maart werden nog zes stuks gemeld op evenveel dagen. De eerste negen dagen van april vonden geen meldingen plaats. Op 10,11 en 12 april vloog één atalanta te Tremelo (prov. Ant.) op pruimelaar (R. Wouters). Op 13 april zag C. Develder een exemplaar dat hij in oktober 1992 ook reeds meende te hebben waargenomen in zijn tuin. Pas na 20 april begonnen de waarnemingen regelmatiger te worden met vanaf 15 mei de bekende ononderbroken reeks meldingen. Vanaf die dag werd de soort dagelijks in kleine aantallen door tal van medewerkers gemeld. Zo werd de soort reeds op 23 mei 22x gezien door in totaal 18 verschillende medewerkers. De dagtotalen namen geleidelijk aan toe. In juni gemiddeld 20x, juli 40x en augustus 55x per dag. Geen echt hoogtepunt viel te ontdekken. Dit mag blijken uit het feit dat in een heel jaar tijd slechts twee maal het dagtotaal de 100 passeerde. Op 19 september meldde F. Sueur *atalanta* echter massaal (229 stuks in 7 uren tijd) in aktieve migratie in de 'baie de Somme', Marquenterre te Picardië (Frankrijk). Zeker niet toevallig is 19 september ook bij ons de topdag geweest voor *atalanta* dit jaar. In deze decade van september is er een significante piek in het voorkomen van *atalanta* op deze dag. Helemaal interessant is dat dezelfde 19 september ook de topdag was voor *Autographa gamma* (Linnaeus, 1758)! Ook dient de opmerking van W. Vandenbrande vermeld te worden: "Van de 165 vlinders die ik in de maand augustus geteld heb waren er slechts 8 verschillende exemplaren. Vanaf de eerste dag had ik de vlinders gemerkt met een witte stift op de bovenkant van de rug. Ik heb slechts 8 vlinders moeten merken. Deze kwamen bijna elke dag terug." Na 21 september vielen de dagtotalen duidelijk terug. Op 19 oktober kwam een einde aan de ononderbroken reeks meldingen. De soort werd vanaf die datum nog slechts 12 maal gezien. De laatsten werden gezien op 11 november te Lixhe (prov. Luik). (E. Stassart) en 12 november te Westmalle (prov. Ant.). Het exemplaar van Westmalle werd gevonden onder een plastic afdak voor brandhout. De vlinder was waarschijnlijk pas uit de pop gekropen omdat de vleugels nog niet geheel

waren ontplooid. Bij een controle een half uur later zat de vlinder met open vleugels van de najaarszon te genieten. (H. Van Besauw).

Maandtotalen: maart 7, april 16, mei 209, juni 566, juli 1205, augustus 1638, september 1224 (zie figuur 3), oktober 329, november 6.
Jaartotaal : 5200.

Figuur 3 : Histogram van *Vanessa atalanta* voor de maand september 1993.

4. *Vanessa cardui* (Linnaeus, 1758)

De migratie van de distelvlinder behoorde tot een van de zwakste van de afgelopen tien jaar. Alleen 1984 (38 stuks) en 1987 (78 stuks) waren slechter. De eerste vlinder werd op 12 april gezien te Schorisse (prov. O.Vl.) (J. Michiels). Pas twaalf dagen later zag J. Renneson tweede te Ste.-Marie-sur-Semois (prov. Lux.). Er ging nu geen week meer voorbij zonder waarnemingen. Het aantal dagen zonder meldingen overheerde tot eind juli. Op 1 augustus werd het hoogste dagtotaal genoteerd: 8 stuks door 7 verschillende medewerkers. Zelfs augustus kende 4 dagen zonder distelvlinder. Na 21 september werd de soort nog slechts twee maal gemeld op resp. 4 en 19 oktober.

Vindplaatsen: **W.VI.(45)**: Hooglede, Deerlijk, Sint-Pieters-Kapelle, Beernem, Poperinge, Brugge, Gullegem, Westouter, Knokke, Gijzelbrechtegem, St.-Denijs; **Ant.(9)**: Westmalle, Antwerpen, Mol, Poppel, Heist-op-den-Berg; **Lux.(8)**: Torgny, Nadrin, Hampteaum, St.-Marie-sur-Semois, Habay; **Lim.(11)**: Hasselt, St.-Lambrechts-Herk, Vroenhoven, Veldwezelt; **Z.VI.(10)**: Hulst, Graauw, Lamswaarde, Terneuzen; **Luik(23)**: Verviers, Ensival, Eben-Emael, Lanaye, Lixhe, Wonck, Stockay, Waremine, Bassenge, Noirefontaine; **Nam.(6)**: Ham-sur-Sambre, Hour, Presgaux, Vierves-sur-Viroin, Dinant, Mazée; **O.Vl.(16)**: Ursel, Aalter, Knesselare, Bellem, Schorisse; **Bra.(6)**: St.-Martens-Bodegem, Anderlecht, Tremelo.

Maandtotalen: april 3, mei 6, juni 13, juli 24, augustus 73, september 13, oktober 2.
Jaartotaal : 134.

5. *Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758)

"Twee vingerdikke geelachtige rupsen met blauwachtige lijnen zitten op een sierstruikje naast een zeer groot onbespoten aardappelveld. Opvallend is hun korrelig staartje". Aldus K. Klipper te Wodecq (prov. Bra.) op 12 september. "Een imago ligt in de schemering op een gazon naast een perceeltje aardappelen. Hij trilt heftig met de vleugels. De vlinder is enorm. Als ik hem wil aanraken vliegt hij plotseling op en schiet zig-zag over de struiken". Aldus F. Van Dinter te Dilbeek (prov. Bra.) op 30 september. Deze twee berichtjes zijn de enige meldingen van ongetwijfeld doodshoofdvlinder-waarnemingen. Ook deze soort deed dus mee in de algemene malaise van 1993.

Jaartotaal: 2 rupsen en 1 imago.

6. *Agrius convolvuli* (Linnaeus, 1758)

Zeer bijzonder is dat in dezelfde maïsvelden als in 1991 en 1992 ook dit jaar weer rupsen gevonden werden te Maaseik (prov. Lim.) Op 25 juli 4 en op 30 juli 3 rupsen op haagwinde. Op 1 augustus nog 1 rups op akkerwinde. Op 16 en 17 augustus samen nog 16 rupsen enkel op akkerwinde (B. Vanholder en G. Thone). Het eerste imago werd 13 augustus gezien te Lamswaarde (prov. Z.VI.) (J. Van Laar). Ook 18 en 21 augustus leverden imago's. Op 25 en 28 augustus werden door L. Merveillie twee volgroeide rupsen te Westouter gevonden. In september werden 3 imago's gemeld. Eén op 4 september en twee op 25 september. Na twee goede migratiejaren weer een meer gebruikelijk slecht jaar voor de windepijlststaart.

Vindplaatsen: **W.VI.(2):** Deerlijk, Westouter; **Z.VI.(1):** Lamswaarde; **Hen.(1):** Peissant; **Lim.(24):** Maaseik; **Bra.(1):** Landen; **G.H.Lux.(1):** Belvaux.

Maandtalen: juli 7 rupsen, augustus 19 rupsen en 3 imago's, september 3 imago's.

Jaartotaal : 26 rupsen en 6 imago's.

7. *Macroglossum stellatarum* (Linnaeus, 1758)

Na 1988 (met 14 ex.) het slechtste migratiejaar van deze soort sinds de start van het BTO. Op 28 april nam A. Leporcq om 15.00 uur een exemplaar waar te Lompret (prov. Hen.). Het was die dag zeer warm. Op 20 mei werden door T. Dewitte liefst zeven exemplaren waargenomen te Olloy-sur-Viroin (prov. Nam.). Tussen 21 juni en 6 juli werden nog zeven stuks gemeld. Op 12 september nam W. Vandenbrande het laatste exemplaar waar te Zedelgem (prov. W.VI.) op kamperfoelie.

Vindplaatsen: **Hen.(1):** Lompret; **Nam.(7):** Olloy-sur-Viroin; **Z.VI.(3):** Lamswaarde, Hulst; **Luik(3):** Stockay; **Lim.(1):** Maaseik; **W.VI.(1):** Zedelgem; **G.H.Lux.(1):** Remich.

Maandtalen : april 1, mei 7, juni 5, juli 2, september 1.

Jaartotaal : 16.

8. *Agrotis ipsilon* (Hufnagel, 1766)

Het eerste exemplaar werd waargenomen op 17 mei te Maasmechelen (prov. Lim.) door G. Thone. Slechts op 31 juli werd het tweede door B. Vanholder gezien te Haaltert (prov. O.VI.). Tussen 8 en 20 september werd de vlinder vijf maal gezien op vijf verschillende plaatsen. Tussen 2 en 11 oktober nog vier stuks. De laatste vloog op 4 november in mijn vlinderval te Hulst. Samen met 1991 het slechtste migratiejaar van de afgelopen tien jaar voor deze soort.

Vindplaatsen: **O.VI.(2):** Haaltert, Wingene; **W.VI.(2):** Wenduine; **Z.VI.(2):** Hulst; **Lim.(2):** Maaseik, Maasmechelen ; **Luik(1):** Lanaye; **Ant.(1):** Merksplas; **Lux.(2):** Marbehan.

Maandtotalen: Mei 1, juli 1, augustus 5, oktober 4, november 1.

Jaartotaal : 12.

9. *Autographa gamma* (Linnaeus, 1758)

Ook het gamma-uiltje beleefde een van zijn zwakste jaren. Alleen de beginjaren 1984 en 1985 scoorden lager, maar er waren toen nog maar weinig medewerkers. Op 5 mei zag L. Dufraing de eerste te Beerse (prov. Ant.). Vanaf die dag werd de soort regelmatig op vele plaatsen gesignaleerd. De aantallen bleven tot 20 juni beperkt tot enkele per dag. Pas dan startte de bekende ononderbroken reeks waaraan op 19 oktober een eind kwam. De dagtotalen stegen zeer langzaam naar het "hoogtepunt" van 179 op 19 september. Zeer opvallend is dat deze topdag samenviel met de topdag bij *atalanta*. De dagtotalen daalden toen snel en na 19 oktober werden nog slechts 21 gamma-uiltjes geteld. De allerlaatste werd gezien op 11 november te Stockay (prov. Luik) (P. Lighezzolo).

Maandtotalen: mei 35, juni 127, juli 1252, augustus 1617, september 1748 (zie figuur 4), oktober 421, november 11.

Per provincie: **Ant.(377), Bra.(446), Hen.(16), Lim.(321), Luik (311), Lux.(37), O.VI.(355), W.VI.(2751), Z.VI.(287).**

Jaartotaal : 5211 (inclusief 'onnauwkeurige data').

10. *Mythimna vitellina* (Hübner, [1808])

Deze zeer zeldzame trekker werd op 25 september gezien te Zomergem (prov. O.VI.). Het diertje zat rustend tegen de muur van een huis. (T. Sierens). Meteen dus het derde opeenvolgende jaar dat *M. vitellina* gemeld is. (Interessant was nog een na-melding uit 1991 van G. Thone te Maasmechelen (prov. Lim.) op 7 september).

11. *Orthonama obstipata* (Fabricius, 1794)

Een spannertje werd gevangen in het oude park "Vordenstein" te Schoten (prov. Ant.) tijdens een nachtvangst op 21 september. (G. De Prins & T. Garrevoet). Het vlindertje werd de afgelopen 10 jaar slechts drie maal gesigneerd: in 1984 twee exemplaren, in 1986 en 1989 ging het om één

exemplaar.

12. *Udea ferrugalis* (Hübner, [1796])

Op 30 augustus werd deze Pyralidae gesignalerd te Franc-Waret (prov. Nam.) (A. Artoisenet). De soort werd verder nog gezien op 4 oktober te Haaltert (prov.O.VI.) (B. Vanholder) en op 11 oktober de laatste te Marbehan (prov. Lux.) (J. Renneson).

13. *Nomophila noctuella* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Op 21 juni ving E. Dufraing deze Pyralidae te Merksplas (prov. Ant.). Hij vond de soort verder ook te Purnode (prov. Nam.) op 15 oktober. Een derde exemplaar werd gevangen te Lanaye (prov. Luik) (E. Stassart) op 11 oktober.

Dwaalgasten

A. *Nymphalis antiopa* (Linnaeus, 1758)

Tussen 8 en 20 april nam T. Dewitte de rouwmantel zeven maal waar in de provincie Namen te Olloy-sur-Viroin, Romedenne en Vierves-sur-Viroin. Op 21 juni en op 31 juli vonden B. Vanholder en L. Elsen een nest van resp. 50 en 35 rupsen te Couvin (prov. Nam.).

B. *Issoria lathonia* (Linnaeus, 1758)

Slechts twee meldingen van de kleine parelmoervlinder. Op 14 augustus een vlindertje te Hour (prov. Nam.) (L. Dufraing) en een exemplaar op 19 augustus te Lanaye (prov.Luik) (E. Stassart).

C. *Rheumaptera cervicalis* (Scopoli, 1763)

Deze spanner blijft verder uitbreiden op de gekende vliegplaatsen en ook enkele nieuwe vindplaatsen werden dit jaar vermeld. De eerste generatie vloog tussen 13 april en 7 mei met in totaal 26 exemplaren. Op 26 mei werd een rups gevangen op *Berberis* (J. Michiels) en een rups op *Mahonia aquifolium* (W. Troukens). In juni vond B. Maes 13 rupsen, eveneens op zuurbes (*Berberis vulgaris*). Van deze laatste 13 rupsen is er slechts één als 2de generatie op 12 juli uitgekomen. De tweede generatie vloog van 2 juli tot en met 31 juli met in totaal 22 exemplaren.

Vindplaatsen : **Ant.(9):** Kasterlee, Beerse, Zwijndrecht, Hoboken; **Luik(4):** Lixhe (Visé), Lanaye;

O.VI.(32): Hamme, Lokeren, Haaltert; **Bra.(3):** St.-Martens-Bodegem, Dilbeek.
Maandtotalen: april 23, mei 3 en 2 rupsen, juni 13 rupsen, juli 22.

D. *Stegania trimaculata* (De Villers, 1789)

Van de eerste generatie ving W. Troukens een mannetje f. *cognataria* op 20 mei te Anderlecht. (prov. Bra.). Het dier was in een portaal. Van de tweede generatie werd op 2 augustus een vrouwtje en op 1 september een mannetje van de nominaatvorm gevonden telkens op een gevel. Het vrouwtje

legde op 3 augustus een pakketje van ongeveer 60 pastelgroene ovale eitjes af die op 9 augustus uitkwamen. Ze vraten vlot van de blaadjes van italiaanse populier en verpopten op 30 en 31 augustus in een laagje teelaarde. De rupsen zijn groen met een bruine lengtestreep op de rug. Vanaf de laatste vervelling zijn de rupsen helemaal bruin en bereiken een lengte van 20 mm. (W. Troukens).

E. *Hemaris fuciformis* (Linnaeus, 1758)

De glasvleugelpijlstaart werd wederom zeer vroeg, op 27 april, gezien te Presgaux (prov. Nam.) door M. Gillard. Op 25 mei zag A. Leporcq één vlinder te Seloignes (prov. Hen.). Op 8 juni werd de soort fouragerend op wikke en dagkoekoeksbloem aangetroffen te Roly (5 ex) en te Couvin (1) (beide prov. Nam.) (B. Vanholder). De laatste werd 10 juni gesignalerd te Purnode (prov. Nam.) (L. Dufraing).

Jaartotaal: 9.

F. *Proserpinus proserpina* (Pallas, 1772)

Een teunispijlstaart werd op 29 mei op anjer gevangen te Stockay (prov. Luik) door P. Lighezollo, een tweede exemplaar op 10 juni te Stoumont (prov. Luik) door P. Cluck op een U.V.-licht. Een rups werd door J. Willems op 20 juni aangetroffen enkele km van de Belgische grens te Merles-sur-Loison (Frankrijk) op bastaardwederik.

G. *Hyles euphorbiae* (Linnaeus, 1758)

Een vrouwtje van de wolfsmelkpijlstaart werd op *Phlox* gevangen te Maasmechelen (prov. Lim.) op 1 augustus door G. Thone. Deze nam de soort hier vroeger reeds meermaals waar.

H. *Hyles gallii* (Rottemburg, 1775)

De eerste walstropijlstaart werd gemeld uit Ligneuville (prov. Luik) door P. Cluck op 4 juni. Een tweede exemplaar te Martelange (prov. Lux.) door D. Dumont op 6 juni. Een wijfje weerom door P. Cluck gevangen te Stoumont (prov. Luik), dit kwam dezelfde avond met hoger vermeldde *P. proserpina* naar U.V.-licht (ongetwijfeld een mooie dag voor P. Cluck!). De laatste ving J. Renneson op 5 juli te Marbehan (prov. Lux.). Op 11 juli meldde M. Gillard de vondst van 2 eitjes en 6 rupsen te Hockay (prov. Luik). Ook op 5 augustus werden 42 rupsen aangetroffen op wilgeroosjes in een kapvlakte te Forêt d'Anlier (prov. Lux.) (B. Vanholder & L. Dufraing). Op 24 augustus verzamelde M. Gillard ook 42 rupsen, wederom te Hockay en liet er nog 15 rupsen ongemoeid. Op 28 augustus tenslotte werd door R. Litt ook een rupsenvondst gemeld uit Theux (prov. Luik).

Vindplaatsen: Lux.(44): Martelange, Marbehan, Habay (Forêt d'Anlier); Luik(66): Hockay, Theux.

Maandtotalen: juni 3 imago's, juli 1 imago ,6 rupsen en 2 eitjes, augustus 100 rupsen.
Jaartotaal: 4 imago's, 106 rupsen en 2 eitjes.

I. *Mythimna albipuncta* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Het uiltje maakt een duidelijke terugval. Op 30 juli werd de eerste gemeld te Ninane (prov. Luik) door M. Gillard. Tussen 14 augustus en 8 september werden nog 19 vlinders geteld.

Vindplaatsen: **Lim.(1):** Maaseik; **Luik(3):** Lanaye, Ninane; **O.VI.(10):** Haaltert, St.-Margriete, Assenede; **Z.VI.(3):** Hulst; **Hen.(1):** Laplaigne; **Nam.(2):** Presgaux.

Maandtotalen: juli 1, augustus 17, september 2.

Jaartotaal: 20.

J. *Mythimna l-album* (Linnaeus, 1758)

Anders dan gewoonlijk gebeurden dit jaar alle waarnemingen behalve één op HPL-licht. Het eerste uiltje werd gezien op 7 juni te Lanaye (prov.Luik) (E. Stassart). Op 18 september liet de soort zich zien te Maaseik en 19 september te Eisden op smeer (beide prov.Lim.) (B. Vanholder). Op 20 september te Lanaye (prov. Luik). In oktober werd de soort nog eenmaal gezien te Maaseik op 2 oktober en driemaal te Lanaye op 8 oktober.

Jaartotaal : 8.

K. *Cryphia algae* (Fabricius, 1775)

De twijfel of deze soort als dwaalgast gekatalogeerd moet worden, blijft bestaan. Op 16 juni zag B. Maes de soort te Hoboken (prov. Ant.). Van 3 tot en met 14 augustus werden nog vijf uiltjes gesignaleerd uit vier verschillende plaatsen.

Vindplaatsen: **Ant.(1):** Hoboken; **O.VI.(1):** Haaltert; **Nam.(3):** Franc-Waret, Presgaux; **Luik(1):** Ninane.

Jaartotaal : 6.

L. *Hoplodrina ambigua* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Ook deze soort maakte een duidelijke terugval mee. Op 24 mei werd de eerste uil te Anderlecht gezien (A. De Turck). Enkelingen werden nog gezien op 29 mei, 1 en 22 juni, 1, 2, 24, 28 en 29 juli en op 5 augustus. Van 14 augustus tot 16 september werden 38 exemplaren geteld.

Vindplaatsen: **Bra.(4):** Anderlecht; **W.VI.(15):** Wéduine, St.-Denijs, Deerlijk; **O.VI.(22):** Drongen, Haaltert; **Lim.(8):** Bocholt, Maaseik.

Maandtotalen: mei 2, juni 2, juli 6, augustus 28, september 11.

Jaartotaal : 49.

M. *Autographa bractea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Zéér opmerkelijk is de waarneming van deze soort te Zedelgem (prov.

W.VI.) fouragerend op *Sechium* (W. Vandenbrande). Deze soort is in het noorden van ons land een zéér zeldzame verschijning, misschien is dit de eerste waarneming voor West-Vlaanderen? De vlinder werd als bewijs bewaard. Gewoonlijk komen de waarnemingen uit de prov. Luik.

N. *Macdunnoughia confusa* (Stephens, 1850)

De soort werd dit jaar in alle provincies aangetroffen. Ondanks het slechte jaar zette het herstel van deze soort zich onverdroten voort. Velen meldden de soort in 1993 of 1992 voor het eerst. Erg belangrijk voor het waarnemen van *M. confusa* blijkt observeren van bloeiende planten als *Buddleia* en *Verbena bonariensis*. Op 8 mei werd het eerste exemplaar gemeld te Lanaye (prov. Luik) door E. Stassart. Op 11 en 17 mei werd telkens nog een exemplaar gemeld. Het aantal meldingen in de komende maanden nam gestaag toe. Vanaf 25 augustus werd de soort dagelijks gemeld. Topdag is 9 september met 17 exemplaren door 5 verschillende medewerkers. E. Dufraing vond een pop te Merksplas (prov. Ant.) op bijvoet (*Artemisia*) en één op duizendblad (*Achillea millefolium*) resp. op 4 en 16 september. Deze leverden 2 tot 3 dagen na vondst het imago. Op 8 oktober kwam een abrupt einde aan de waarnemingen.

Vindplaatsen : **W.VI.(22):** Deerlijk, Ruiselede, Sint-Denijs; **Lux.(1):** Villers-Tortrue; **Luik(63):** Lanaye, Wonck, Lixhe, Stockay; **Nam.(5):** Ham-sur-Sambre, Jemeppe-sur-Sambre, Presgaux; **O.VI.(44):** Ursel, Hamme, Haaltert; **Ant.(55):** Zwijndrecht, Merksplas, Poppel; **Lim.(32):** Maaseik, Bocholt; **Bra.(29):** Ottignies, Sint-Martens-Bodegem, Anderlecht; **Z.VI.(1):** Hulst.

Maandtotalen: mei 3, juni 7, juli 27, augustus 32, september 163 en 2 poppen, oktober 15.

Jaartotaal : 250 + 2 poppen.

O. *Chrysodeixis chalcites* (Esper, 1789)

"Vanaf eind juli, vooral op buddleia, soms talrijker dan *gamma*, meer dan 100 exemplaren" waren de opmerkingen van B. Maes over deze soort te Zwijndrecht (prov. Ant.). Elders bleven de aantallen veel lager. Zeer vlot kon de soort met feromon gelokt worden door T. Garrevoet en G. De Prins. Tussen 15 augustus en 21 september werd de soort nog 32 keer gemeld. Op 2 oktober ving E. Dufraing de laatste te Merksplas (prov. Ant.). Opvallend voor *C. chalcites* is dat deze nooit in het Waalse landsgedeelte wordt vermeld.

Vindplaatsen: **O.VI.(3):** Zomergem, Haaltert, Ursel; **W.VI.(1):** Ruiselede; **Z.VI.(2):** Hulst; **Ant.(127):** Merksem, Deurne, Antwerpen, Merksplas, Zwijndrecht.

Maandtotalen: augustus 3, september 29, oktober 1.

Jaartotaal: 100 + 33.

P. *Plutella xylostella* (Linnaeus, 1758)

Reeds op 24, 26 en 27 april werden de eerste koolmotjes gemeld. Dan liet de soort bijna een maand lang niet van zich horen. Op 22 mei startte een reeks meldingen die via een top in juli op 19 oktober stopte. Nergens werden hoge aantallen gemeld. Meest wordt deze door 'kenners' gemeld, nochthans dient men echt geen micro-specialist te zijn om ze te kunnen herkennen.

Vindplaatsen: **W.VI.(6):** Wenduine; **Lux.(1):** Marbehan; **Ant.(14):** Zwijndrecht, Merksplas; **O.VI.(14):** Haaltert; **Lim.(9):** Maaseik; **Nam.(51):** Presgaux; **Bra.(2):** Dilbeek, Anderlecht.
Maandtotalen : april 3, mei 10, juni 11, juli 41, augustus 28, september 5, oktober 9.
Jaartotaal: 107.

Q. *Catocala sponsa* (Linnaeus, 1758)

Werd in 1991 en 1992 niet gemeld. Dit jaar slechts één exemplaar. Op 6 augustus kwam dit weeskind op licht af te Presgaux (prov. Nam.) (M. Gillard).

R. *Diasemia reticularis* (Linnaeus, 1758)

Deze soort staat in "Handleiding bij het waarnemen en registreren van Nederlandse trekvinders" (De Vos 1992: 7). D. Dumont ving een vlindertje op een 125 HPL-lamp te Spa (prov. Luik). Op 22 juni werden er zéér lokaal maar meer dan honderd gezien te Rossignol (prov. Lux.) (J. Renneson). Het eerste jaar dat deze soort hier gezien werd. De tweede generatie bleef onopgemerkt. Op 11 juli ving A. Artoisenet nog een Pyralidae tegen de Frans-Belgische grens in de buurt van Bruly (prov. Namen).

S. *Lozotaeniodes formosanus* (Geyer [1830])

Op 22 juni werd het bladrollertje dit jaar gezien te Haaltert (prov. O.VI.). De laatste exemplaren werden precies een maand later gesigneerd te Wenduine (prov. W.VI.) (A. De Turck) op 22 juli. De andere vlindertjes werden verspreid gemeld. Daar drie van de vier vindplaatsen hetzelfde zijn als vorig jaar mag aangenomen worden dat de soort zich op deze plaatsen weet staande te houden.

Vindplaatsen: **O.VI.(1):** Haaltert; **W.VI.(9):** Ruiselede, Wenduine; **Hen.(1):** Laplaigne.

Maandtotalen : juni 2 , juli 9.

Jaartotaal : 11.

Tot slot

Een dankwoord aan:

- de heer Marcel Gillard voor zijn coördinatiewerk t.a.v. de franstalige medewerkers. Hij vertaalde Nieuwsbrieven, jaarverslag en verzorgde zowel de in- als uitgaande franstalige post.
- alle medewerkers van het BTO voor het nauwkeurig noteren en doorsturen van hun gegevens. Een speciale dank aan al diegenen die zeer nauwkeurig van dag tot dag hun waarnemingen instuurden.
- het KMI te Brussel voor het verstrekken van weerkundige gegevens.
- de Eliasen-Uyttenboogaertstichting voor het verstrekken van subsidies.
- het voltallige sectie-bestuur van het BTO voor hun inbreng en discussie.
- de heer Bernard Misonne voor het schrijven van summary en résumé en zijn tabellen i.v.m. temperatuur en neerslag.
- de heer Bert Klaps voor het 'op maat schrijven' van alle software nodig voor de verwerking via informatica van de gegevens.

Een oproep aan de medewerkers om zoveel mogelijk uw manier van waarnemen te vermelden (U.V.-licht, smeer, op welke bloem, ...). Gelieve ook steeds de exacte datum te vermelden, waarnemingen als 'tussen begin juli en midden augustus, 50 exemplaren' kunnen via computer niet verwerkt worden en zijn onbruikbaar om een histogram op te stellen. Dus liever 5 exacte data dan 50 vage gegevens.

Een oproep aan alle vlinderliefhebbers om zich aan te melden als medewerker. U ontvangt dan de benodigde formulieren en de laatste Nieuwsbrief.

Bibliografie

Koninklijk Meteorologisch Instituut van België, 1994. Klimatologisch overzicht van januari tot en met december 1993.
De Vos, R., 1992. Handleiding bij het registreren van Nederlandse trekvinders. Amsterdam, p. 1-24.

Résumé

Papillons migrateurs en 1993, dixième compte rendu annuel

Les migrants

1. *Colias hyale*: six soufrés du 14 au 17 août à Hour (prov. Namur).
2. *Colias crocea*: un mâle le 23 mai et une femelle le 21 août.
3. *Vanessa atalanta*: six observations en mars. Présent régulièrement du 20 avril au 19 octobre, mais en faibles quantités. Encore six vulcains en novembre, le derniers le 12. Une fort mauvaise année. Meilleure journée : le 19 septembre. Total annuel: 5200.
4. *Vanessa cardui*: Première belle-dame le 12 avril. De très faibles quantités en mai, juin et juillet. Seulement 74 en août. Dernière apparition le 19 octobre. Uniquement 1984 et 1987 furent plus mauvaises. Total annuel: 134.
5. *Acherontia atropos*: deux chenilles du sphinx de tête-de-mort le 12 septembre. un imago le 30 septembre. Tous dans la prov. de Brabant.
6. *Agrius convolvuli*: 26 chenilles de sphinx de liseron fin juillet et août. Du 13 août au 25 septembre 6 imagos.
7. *Macroglossum stellatarum*: un moro-sphinx en avril et le 20 septembre. Sept observations du 21 juin au 6 juillet. Le dernier le 12 septembre. Total annuel: 16.
8. *Agrotis ipsilon*: seulement 12 noctuelles baignées du 17 mai au 4 novembre.
9. *Autographa gamma*: premier gamma le 5 mai. A partir de cette date de faibles quantités. Meilleur jour: le 19 septembre avec 179 observations. Le dernier le 11 novembre. Une des plus mauvaises années. Meilleure journée : le 19 septembre, comme chez *atalanta*. Total annuel: 5211.
10. *Mythimna vitellina*: une noctuelle le 25 septembre à Zomergem (prov. Flandre orientale).
11. *Orthanana obstipata*: une phalène le 21 septembre à Schoten (prov. d'Anvers).
12. *Udea ferrugalis*: le 30 août, 4 et 11 octobre chaque fois une observation.
13. *Nomophila noctuella*: une observation le 21 juin, 11 et 15 octobre.

Les migrants douteux

- A. *Nymphalis antiopa*: sept morios ayant hibernée, entre le 8 et le 20 avril. 50 chenilles le 21 juin et 35 le 31 juillet. Toutes les observations dans la prov. de Namur.
- B. *Issoria lathonia*: seulement 2 petits nacrés le 14 et le 19 août dans les provinces de Namur et de Liège.
- C. *Rheumaptera cervicalis*: 26 phalènes entre le 13 avril et le 7 mai. Quinze chenilles en mai et juin. Seconde génération entre le 2 et le 31 juillet avec 22 observations.

- D. *Stegania trimaculata*: un papillon le 20 mai, 2 août et le 1 septembre. Tous à Bruxelles.
- E. *Hemaris fuciformis*: un sphinx-gazé le 27 avril, un deuxième le 25 mai, six le 8 juin et le dernier le 10 juin. Tous dans la prov. de Namur et Hainaut.
- F. *Proserpinus proserpina*: un sphinx de l'épilobe le 29 mai à Stockay (prov. Liège), et un autre le 10 juin à Stoumont (prov Liège)..
- G. *Hyles euphorbiae*: une femelle le 1 août à Maasmechelen (prov. Limbourg).
- H. *Hyles gallii*: un sphinx de la garance le 4, 6, 10 juin et le 5 juillet. Au total 106 chenilles réparties sur le 11 juillet, 5, 24 et 28 août dans les provinces de Liège et Luxembourg.
- I. *Mythimna albipuncta*: 20 noctuelles entre le 30 juillet et le 8 septembre, dont seulement 4 appartiennent à la première génération.
- J. *Mythimna l-album*: un le 7 juin, 3 en septembre et 4 en octobre.
- K. *Cryphia algae*: une noctuelle le 16 juin. Cinq observations du 3 au 14 août.
- L. *Hoplodrina ambigua*: quelques uns en mai, juin et juillet. 38 noctuelles du 14 août au 16 septembre.
- M. *Autographa bractea*: une feuille d'or le 12 août à Zedelgem (prov. Flandre occidentale), première observation pour cette province.
- N. *Macdunnoughia confusa*: 3 confuses en mai. Lente augmentation en juin, juillet et août. Présente quotidiennement du 25 août au 8 octobre. Meilleur journée: le 9 septembre avec 17 noctuelles. Total annuel: 250 + 2 chrysalides.
- O. *Chrysodeixis chalcites*: indigène à Zwijndrecht. Ailleurs: 32 observations du 15 août au 21 septembre. Le dernier le 2 octobre.
- P. *Plutella xylostella*: 3 micros en avril. 104 observations entre le 22 mai et le 19 octobre.
- Q. *Catocala sponsa*: une fiancée le 6 août dans la prov. de Namur.
- R. *Diasemia reticularis*: un seul le 19 juin dans la prov. de Liège, plus de 100 le 22 juin dans la prov. de Luxembourg et le dernier le 11 juillet dans la prov. de Namur.
- S. *Lozotaeniodes formosanus*: 11 spécimens répandus sur les mois de juin et juillet.

Summary Migrating Lepidoptera in 1993, tenth annual report The migrants

1. *Colias hyale*: six butterflies from 14 till 17 August in Hour (prov. Namur).
2. *Colias crocea*: one male on 23 May and one female on 21 August.
3. *Vanessa atalanta*: 7 observations in March. Regularly present from 20 April till 19 October, but in small numbers. Six Red Admirals in November. Last one on 12 November. A very poor migration year. Top on 19 September. In all: 5200.
4. *Vanessa cardui*: first Painted Lady on 12 April. Very low quantities in May, June and July. Only 74 in August. Last one on 19 October. Only 1984 and 1987 were worse. In all: 134.
5. *Acherontia atropos*: 2 caterpillars on 12 September. One adult on 30 September. Both in the province of Brabant.
6. *Agrius convolvuli*: 26 caterpillars of the Convolvulus Hawk-moth end July and in August. From 13 August till 25 September 6 adults.
7. *Macroglossum stellatarum*: one Humming-Bird Hawk-moth in April and 7 on 20 May. From 21 June till 6 July seven specimens. Last one on 12 September. In all: 16.
8. *Agrotis ipsilon*: from 17 May till 4 November in all 12 Dark Sword-grasses.
9. *Autographa gamma*: first Silver Y on 5 May. From that day low quantities. Best day: 19 September with 179 moths. Last one on 11 November. One of the worst years. Top on 19 September, as with *atalanta*. In all: 5211.
10. *Mythimna vitellina*: one Delicate on 25 September in Zomergem (prov. East Flanders).
11. *Orthonama obstipata*: one Gem on 21 September in Schoten (prov. Antwerp).
12. *Udea ferrugalis*: on 30 August, 4 and 11 October one observation each time.
13. *Nomophila noctuella*: on 21 June, 11 and 15 October one observation each time.

The vagrants

- A. *Nymphalis antiopa*: 7 overwintering specimens between 8 and 20 April. Fifty caterpillars on 21 June and 35 on 31 July. All in the province of Namur.
- B. *Issoria lathonia*: only 2 Queen of Spain Fritillaries on 14 and 19 August in the provinces of Namur and Liège.
- C. *Rheumaptera cervicalis*: 26 Scarce Tissues between 13 April and 7 May. Fifteen caterpillars in May and June. Second generation between 2 and 31 July with 22 moths.
- D. *Stegania trimaculata*: on 20 May, 2 August and 1 September one moth each time. All in Brussels.
- E. *Hemaris fuciformis*: one on 27 April, one on 25 May, six on 8 June and a last Hawk-moth on 10 June. All in the provinces Namur and Hainaut.
- F. *Proserpinus proserpina*: one Hawk-moth on 29 May in Stockay (prov. Liège), one on 10 June in Stoumont (prov. Liège).
- G. *Hyles euphorbiae*: one female on 1 August in Maasmechelen (prov. Limburg).
- H. *Hyles gallii*: on 4, 6, 10 June and 5 July one Bedstraw Hawk each time. 106 caterpillars on 11 July, 5, 24 and 28 August in the provinces of Liège and Luxembourg.
- I. *Mythimna albipuncta*: from 30 July till 8 September 20 adults. Only 4 of these belong to the first generation.
- J. *Mythimna l-album*: one on 7 June, three in September and four in October.
- K. *Cryphia algae*: one Tree-Lichen Beauty on 16 June. Five observations between 3 and 14 August.
- L. *Hoplodrina ambigua*: a few in May, June and July. Between 14 August and 16 September 38 Vine's Rustics.
- M. *Autographa bractea*: one moth on 12 August in Zedelgem (prov. West Flanders), first record for this province.
- N. *Macdunnoughia confusa*: 3 Marbled Coronets in May. Slow increase in June, July and August. Daily present from 25 August till 8 October. Top on 9 September with 17 observations. In all: 250 + 2 chrysalids.
- O. *Chrysodeixis chalcites*: indigenous in Zwijndrecht. In other places 32 adults from 15 August till 21 September. Last one on 2 October.
- P. *Plutella xylostella*: 3 moths in April. Between 22 May and 19 October 104 observations.
- Q. *Catocala sponsa*: one Dark Crimson Underwing on 6 August (prov. Namur).
- R. *Diasemnia reticularis*: one on 19 June in the province of Liège. Over hundred moths on 22 June in the province of Luxembourg and a last one on 11 July in the province of Namur.
- S. *Lozotaeniodes formosanus*: during the months of June and July in all 11 specimens.